



# TÜRKİYE'DE İLKÖĞRETİM OKULLARINDA OKULU TERK VE İZLENMESİ İLE ÖNLENMESİNE YÖNELİK POLİTİKALAR

YÖNETİCİ ÖZETİ

# “TÜRKİYE’DE İLKÖĞRETİM OKULLARINDA OKULU TERK VE İZLENMESİ İLE ÖNLENMESİNE YÖNELİK POLİTİKALAR” ÇALIŞMASI

*Yönetici Özeti*

*Doç. Dr. Fatoş GÖKŞEN  
Dr. Zeynep CEMALCILAR  
Dr. Can Fuat GÜRLESEL*

Bu yayının içeriği sadece Anne Çocuk Eğitim Vakfı, Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği ve Eğitim Reformu Girişimi sorumluluğu altında olup, hiçbir şekilde Avrupa Birliği’nin görüşlerini yansıtmaz.

“Eğitimde ve Toplumsal Katılımda Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması Projesi” Avrupa Birliği tarafından finanse edilen “Kalkınma İşbirliklerine Toplumsal Cinsiyet Konusunun Entegre Edilmesi Hibe Programı” kapsamında desteklenmektedir.

Araştırmanın bir kısmı Hollanda Konsolosluğu Matra-Kap fonu tarafından desteklenmiştir.

## ÖNSÖZ

Herkesin kaliteli bir ilköğretimi tamamlaması Türkiye'nin önde gelen hedefleri arasındadır. Kamunun sürekli gayreti ve sivil toplum kuruluşlarının gerçekleştirdikleri çeşitli kampanyalarla okullulaşmada önemli kazanımlar elde edilmiştir. Ancak okullulaşma bu hedefin tek boyutu değildir. Bunun kadar önemli bir başka boyut, çocukların ilköğretimi tamamlamasının sağlanmasıdır. Diğer bir ifadeyle, kız ve erkek çocukların ilköğretim düzeyinde okulu terk etmelerinin önüne geçilmesidir.

AÇEV, ERG ve KA.DER tarafından yürütülen “Eğitimde ve Toplumsal Katılımda Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması” projesi, kız çocuklarının kaliteli bir ilköğretime erişimleri önündeki engelleri tüm boyutlarıyla ele almaya ve ortadan kaldırmaya yönelik olarak çalışan bir projedir. “Türkiye’de İlköğretim Okullarında Okulu Terk ve İzlenmesi ile Önlenmesine Yönelik Politikalar” adını taşıyan araştırma da bu proje kapsamında gerçekleştirilmiş ve sorunun okulu terk boyutunu ele almıştır.

Türkiye’de ilköğretim mevzuatı okulu terki konu almamakta, sadece okula devamsızlığı düzenlemektedir. Mevzuatımıza göre okula devamsızlık, süreklilik halini alsa bile bir ilişik kesme nedeni değildir. Dolayısıyla fiilen okulu terk etmiş olan çocuklar, çağ yaşını bitirmedikleri sürece, okula kayıtlı olarak görülmektedirler. Bu durum, Türkiye’de ilköğretimde okulu terkin ne boyutlarda olduğunun tam olarak saptanmasını olanaksız kılmakta, çözüme yönelik çalışmalar yapılmasını da zorlaştırmaktadır.

Doç. Dr. Fatoş Gökşen, Dr. Zeynep Cemalcılar ve Dr. Can Gürlesel tarafından gerçekleştirilen “Türkiye’de İlköğretim Okullarında Okulu Terk ve İzlenmesi ile Önlenmesine Yönelik Politikalar” araştırması, nitel ve nicel bulguları ile sorunun arkasında yatan nedenleri irdelemekte ve sonuç bölümünde yer alan politika önerileri ile sorunun çözümüne katkı yapmayı amaçlamaktadır. Araştırma ayrıca, okulu terk konusunun önemine işaret etmekte ve konunun paydaşları arasında iletişim ve işbirliği oluşumuna katkı sağlamaktadır.

Elinizdeki yönetici özeti, Binyıl Hedefleri ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği II. Ulusal Konferansı’nda paylaşılacak ve yukarıda ifade edilen amaca yönelik olarak bir tartışma ortamının oluşmasına yardımcı olmak üzere hazırlanmıştır. Bu tartışma ortamı okulu terk konusunda yapıcı çözümler oluşturma sürecine katkı sağladığı taktirde araştırma, amacına ulaşmış olacaktır.

İllerdeki çalışmalarımız sırasında bize destek olan yerel sivil gruplarına, İl Milli Eğitim Müdürlükleri’ne, bizimle görüşmeyi kabul eden tüm yönetici, öğretmen, anne, baba ve çocuklara teşekkürlerimizi sunarız.

## GİRİŞ

*“Türkiye’de İlköğretim Okullarında Okulu Terk ve İzlenmesi ile Önlenmesine Yönelik Politikalar” başlıklı bu çalışmanın temel konusu Türkiye’de eğitim sisteminin önemli konularından biri olan “okulu terk”tir ve sekiz yıllık zorunlu ilköğretim uygulamasına geçildikten sonra, ilköğretim okullarında meydana gelen okulu terk durumları ile sınırlıdır.*

18 Ağustos 1997 tarih ve 23084 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 4306 sayılı yasa ile sekiz yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretim uygulamasına geçilmiştir. 1997-1998 eğitim öğrenim döneminde başlatılan sekiz yıllık ilköğretim 6-14 yaş grubundaki çocukları kapsamakta olup, kız ve erkek bütün yurttaşlar için zorunlu ve devlet okullarında parasızdır.

Sekiz yıllık zorunlu ilköğretime geçilmesinin ardından öncelik verilen temel hedef okullulaşma oranlarının bütün çağ nüfusu, ama özellikle kız çocuklar için yükseltilmesi olmuştur. Okullulaşma oranlarında ve özellikle kız öğrencilerin okullulaşma oranlarında önemli iyileşmeler sağlanmış, bu amaçla yürütülen kapsamlı kampanyalar başarılı olmuştur. 2003 yılında okullulaşma oranları toplamda yüzde 88,2, erkeklerde yüzde 90,9 ve kızlarda yüzde 85,2 olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişme önemlidir, ancak yeterli değildir.

Yapılan çalışmalar, öğrencilerin okula kayıt olmaları ve sisteme katılmaları sağlandığı halde, belli bir oranının sekiz yıllık eğitimi çeşitli nedenlerle tamamlayamadığını ve zorunlu eğitimini yarıda bırakarak okulu terk ettiğini göstermektedir. Bu çalışma, bu konunun Türkiye’de önemli bir sorun olduğunu nicel ve nitel bulguları ile ortaya koymaktadır.

Çalışmanın öncelikli **amacı** Türkiye’de ilköğretim okullarında okulu terk sorununun boyutunu tespit etmektir. Diğer amaçları ise, okulu terke yol açan nedenlerin belirlenmesi, ilköğretimde okulu terk davranışının yol açtığı sonuç ve sorunların saptanması, okulu terke ilişkin hukuki ve kurumsal çerçevenin incelenmesi ve yaklaşımların belirlenmesidir. Bunlara bağlı olarak, ilköğretimde okulu terk ile ilgili etkin bir izleme sistemi önerisi ve okulu terki önceden önlemeye yönelik politika önerileri geliştirmek, risk gruplarını oluşturmak ve kamuoyunda farkındalık yaratmak hedeflenmektedir.

Çalışmada birbiri ile ilişkili olan çıktı ve bulgular birbirlerini besleyen dört ayrı **yöntem** kullanılarak elde edilmiş ve çözümlenmiştir. Öncelikle uluslararası alandaki çalışmalar ile özellikle okulu terk tanımı ve sorunun tanımlanmasındaki yaklaşımlar karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Mevcut hukuki ve kurumsal çerçeve incelenerek Türkiye’de okulu terk konusunun ele alınışı ve kamu otoritesinin yaklaşımı değerlendirilmiştir. Kapsamlı bir nitel çalışma yürütülmüş, çok sayıda ilgili taraf ile derinlemesine görüşmeler yapılarak nitel bulguların kişisel kanaatlerin ötesinde genel bulgular haline dönüşmesi sağlanmıştır. Dördüncü yöntem olarak da nicel bulgulara saha araştırması ile ulaşılmıştır. Nitel bulgular saha araştırmasının hazırlığında da kullanılırken nitel ve nicel bulguların birbirini önemli ölçüde desteklediği görülmüştür.

Çalışmanın nitel ve nicel saha araştırmaları 6 ili kapsamaktadır: İstanbul, Diyarbakır, Mardin, Şanlıurfa, Erzurum ve Konya. Bu illerin seçilmesinin temel nedenleri şunlardır:

Yukarıda da belirtildiği gibi, hazırlanan çalışmanın ana çatısı “Eğitimde ve Toplumsal Katılımda Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması” projesidir. Araştırmanın yapıldığı illerden dördü (İstanbul, Diyarbakır, Mardin ve Şanlıurfa) adı geçen projenin yürütüldüğü illerdir.

Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgeleri ile bu bölgeler içinde özellikle Diyarbakır, Şanlıurfa ve Mardin illerinde eğitim alanında cinsiyet eşitsizliği göreceli olarak yüksektir. Sosyo-ekonomik gelişmişlik açısından alt sıralarda yer alan bu illerde sayısal ve oransal olarak ilköğretimde okulu terkin yüksek olduğu görülmektedir. Bu 3 il aynı zamanda Milli Eğitim Bakanlığı ve UNICEF tarafından başlatılan “Haydi Kızlar Okula” kampanyasının ilk aşamasında yer alan öncelikli 10 il arasındadır. Bu nedenlerle öncelikle bu 3 il çalışma için seçilmiştir. İstanbul ise, sosyo-ekonomik açıdan çok farklı gelişmişlik seviyelerine sahip ve yoğun göç akışı ile farklı kültürlerde alt grupları barındıran bir metropol olarak çalışmaya dahil edilmiştir. İstanbul bir bakıma kendi içinde Türkiye'nin genelini yansıtan bir resim vermektedir. Erzurum ve Konya illeri de Doğu Anadolu ve Orta Anadolu'daki diğer illere kıyasla okulu terk rakamları daha yüksek olduğu için seçilmiştir.

Çalışma hazırlanırken azami ölçüde katılımcılık sağlanması da hedeflenmiştir. Bu amaçla hazırlık sürecinin çeşitli aşamalarında ara bulgular ve politika önerileri proje yürütücüsünün akademik kurulu ve ilgili diğer üçüncü kişiler ile paylaşılmış ve katkıları alınmıştır. Çalışmanın ana bulguları ve politika önerileri Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilgili birimleri ile de paylaşılmış ve onların görüş ve önerileri de alınarak değerlendirilmiştir.

Çalışmanın hazırlanması ve politika önerilerinin geliştirilmesi aşamalarında bazı **yaklaşımlar** öne çıkarılmıştır. Öncelikle ilköğretimde okulu terk sorununa Türkiye'nin bir sosyal sermaye sorunu olarak yaklaşmıştır. Okulu terk, nedenleri ve sonuçları itibarıyla sosyo-ekonomik boyutlara sahiptir. Bu nedenle çözüm önerilerinde de ekonomik ve özellikle sosyal yön öne çıkarılmıştır. Eğitim sistemi içinde geliştirilen politika önerilerinde “okul” a yönelik olarak farklı bir yaklaşım benimsenmiş ve okulların birer “toplum merkezi” olarak geliştirilmesi, kurumsal ve işlevsel kapasitesinin iyileştirilmesi öne çıkarılmıştır. Son olarak da çalışmanın önemli bir işlevinin kamuoyunda ve kamu otoritesinde farkındalık yaratmak olduğu sürekli gözönünde bulundurulmuştur.

Tüm bunlara bağlı olarak çalışmamız dört ana bölümden oluşmaktadır: İlk bölümde okulu terk tanımı; ikinci bölümde Türkiye'deki hukuki ve kurumsal durum; üçüncü bölümde nitel ve nicel saha araştırması ve temel bulguları ile dördüncü ve son bölümde okulu terkin önlenmesine yönelik izleme sistemi ve politika önerileri yer almaktadır.

## I) TANIM

*Uluslararası alanda okulu terk ile ilgili net, kapsamlı ve karşılaştırılabilir tanımlar olmadığı görülmektedir. Tanım farklılıkları genellikle öğrencinin sistemden ne kadar süreyle ayrı kaldığı, hangi nedenle ayrı kaldığı, hangi yaşlar ve sınıf düzeyinde ayrı kaldığı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bununla birlikte uluslararası alanda okulu terk en genel olarak, eğitimin onaylı, resmi bir diploma alınmadan sonlandırılması olarak tanımlanmaktadır.*

**Türkiye'de mevcut hukuki çerçevede ilköğretim okullarında okulu terk başlığı altında bir tanım bulunmamaktadır.**

Türkiye'de ise mevcut hukuki çerçevede ilköğretim okullarında okulu terk başlığı altında bir tanım bulunmamaktadır. Bunun nedeni Türkiye'de ilköğretimin zorunlu olmasıdır. Okulu terk yasal bir zorunluluğun yerine getirilmemesi anlamına gelmekte ve bu nedenle mevzuat içinde yer almamakta, bunun yerine okula devamsızlık tanımlanmaktadır. Ancak devamsızlık da okulla ilişik kesilmesi için yasal bir neden olarak tanımlanmadığından, sürekli devamsız olan öğrenciler bile okulu terk etmiş olarak değerlendirilmemektedir.

Mevcut hukuki çerçeve içinde öğrencilerin hangi hallerde ilköğretim okulları ile ilişik kesileceği de ayrıca belirtilmiştir. Buna göre yasal olarak ilköğretim okulları ile ilişik kesme nedenleri; ölüm, sağlık nedeni ile okula devam edemez raporu alma ve zorunlu eğitim çağ yaşının dışında kalmadır.

Saha araştırma çalışmasında 232 öğretmen ve okul müdürünün okulu terkin tanımı ile ilgili soruya verdikleri 21 ayrı kategorideki cevap da Türkiye'de okulu terke ilişik ortak ve standart bir tanım olmadığının önemli bir göstergesidir.

## II) MEVCUT DURUM

*Hukuki çerçeveyi oluşturan ve doğrudan düzenleyici olan iki temel kanun ile iki yönetmelik vardır. Bunlar 1739 sayılı Milli Eğitim Kanunu, 222 sayılı ilköğretim ve Eğitim Kanunu, 2552 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı ilköğretim Kurumları Yönetmeliği ile 2424 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Milli Eğitim Müdürlükleri Yönetmeliği'dir.*

**İlköğretim okulları ile ilişik kesme nedenleri; ölüm, sağlık nedeni ile okula devam edemez raporu alma ve zorunlu eğitim çağ yaşının dışında kalmadır.**

Bu kanun ve yönetmelikler kayıt ve kabul, yeni kayıt, nakil, okul değiştirme, okula devam, okula devamsızlık, derse devamsızlık, devamın izlenmesi, özür lü devamsızlık, izin verme, ilişik kesme ile devamsızlık halinde izlenecek yöntem ve yaptırımları belirlemektedir.

Buna göre mevcut hukuki yapı içinde okula üst üste gelmeyen (gün belirtilmemiş) ve mazereti aile, veli ya da vasisi tarafından 3 gün içinde okula bildirilmeyen, bu nedenle okul yönetimi tarafından bilgilendirilen muhtarlık ve mülki amirliğin gönderdiği tebligatı almasına rağmen 3 gün içinde okula dönmemiş olan öğrenciler okula devamsız sayılmakta ve aile, veli ya da vasisi için para cezası uygulanmaktadır.

Hukuki çerçevenin belirlediği kurumsal çerçeve içinde devamsızlık ile ilgili çeşitli aşamalarda yer alan taraflar; öğrencinin velisi, vasisi veya aile başkanı, mülki amirler, ilköğretim müfettişleri ve zabıta teşkilatı, okul yönetimi ve muhtarlardır.

Mevcut sistem içinde okula devamsızlık ve okulu terk ile ilgili bilgi ve istatistik yapısı için ana bilgi kaynağı ilköğretim okullarıdır. İlköğretim okulları, öğrenci sayılarını, yeni kayıt olan, nakil ile ayrılan, kayıt yaptırmaması gerekli olmasına

rağmen kayıt yenilemeyen ve yeni kayıt yaptırmayan öğrenci sayılarını ve devamsız, okulu terk etmiş ve okul ile ilişkisi kesilen öğrenci sayılarını içeren bilgileri derlemekle yükümlüdür. Okul yönetimlerinde oluşturulan bu bilgiler iki kanaldan Milli Eğitim Bakanlığı'na akmaktadır. Okullar her yeni öğretim dönemi başında ve öğretim dönemi içinde her ay sonunda, bağlı oldukları ilçe ve il milli eğitim müdürlüklerine bu bilgileri göndermektedirler. Ayrıca, ilköğretim okullarında İLSİS projesi ile oluşturulan bilgi işlem altyapısı ile bu bilgiler sisteme kaydedilmektedir.

Ancak ne yazık ki, hem hukuki tanımlama hem de istatistikî altyapının yetersizlikleri nedeniyle ilköğretimde okulu terk eden öğrenci sayılarına ilişkin sağlıklı verilere ulaşmak mümkün değildir. Bununla birlikte yıllar itibarıyla ilköğretim okullarında okuyan öğrenci sayılarındaki değişimler okulu terk ile ilgili önemli bilgiler içermektedir. Bir üst sınıflara geçişteki azalmalar, okulu terk eden öğrenci sayıları için önemli bir göstergedir.

Sekiz yıllık zorunlu eğitimin başladığı 1997-1998 ile ilk mezunlarını verdiği 2004-2005 öğretim yılları öğrenci sayıları dikkate alındığında ortaya çıkan tablo şudur:

**1999 - 2005 yılları  
arasında toplam 436.614  
çocuk ilköğretim  
diplomasına sahip  
olmadan hayata atılmış  
durumdadır.**

1997-1998 öğretim yılında birinci sınıfta okuyan toplam öğrenci sayısı 1.360.720 iken bu öğrencilerin mezun oldukları 2004-2005 yılında sekizinci sınıf toplam öğrenci sayısı 1.159.509'dur. Öğrenci sayısındaki azalma toplamda yüzde 14,78, erkek öğrencilerde yüzde 12,77, kız öğrencilerde ise yüzde 17,12'dir. Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre (MEB, Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2006) sağlık ya da ölüm nedeniyle öğrenim dışı kalmış öğrencilerin sayısı bu yüzdenin küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Zorunlu eğitim yaşının dışında kaldıkları için okulla ilişkisi kesilen öğrenci sayısı ise önemli bir büyüklüktür. Örneğin, 2001-2002 öğretim yılında toplam 123.306 öğrencinin ilişkisi kesilmiştir. Bunların sadece 7.759'u sağlık ve ölüm nedenleriyle öğrenim dışında kalmışken 115.547'si yaş sınırını aştıkları için ilköğretimlerini tamamlayamamış durumdadırlar. Yıllar itibarıyla bakıldığında, okulları ile ilişkisi kesilen öğrencilerin ortalama % 90'ının çağ yaşını aştıkları gerekçesiyle ilköğretim süreci dışında kaldıkları görülecektir.

Elimizde okulu terk etmiş öğrencileri saptayacak bir yasal çerçeve ve buna bağlı veri tabanı olmadığı için yaş sınırını aşma nedeniyle öğrenim dışında kalmış olan öğrencileri okulu terk etmiş olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Bu noktadan hareketle ve kaba bir hesaplama ile, yukarıda ifade edilen öğrenci kaybı sayılarının ortalama yüzde bir eksiği ile okulu terk oranlarını gösterdiği ifade edilebilir. Buna göre ifade edilen yıllar arasında yaş nedeniyle ilişik kesme sonucunda meydana gelen öğrenci kaybı % 13,50'dir. Üzerinde durulması gereken başka bir önemli nokta, kız öğrencilerde bu oranın daha yüksek olduğudur. Yıllar itibarıyla, kızların erkeklere göre % 5-10 arasında daha yüksek bir oranı okulu terk etmektedir. Sınıflar itibarıyla bakıldığında okulu terk durumunun 5. ve 6. sınıflarda yoğunlaştığı görülmektedir. Kız öğrencilerde bu yoğunlaşma erkeklere oranla daha fazladır.

Bu sayılara iller bazında bakıldığında belli paralellikler yanında bazı farklılıklar da ortaya çıkmaktadır. Araştırmanın kapsadığı illerde, yıllar itibarıyla öğrenci sayısında çok daha yüksek oranlı azalmalar sözkonusudur. Yine bu illerde kız öğrencilerin okulu terk oranları ve 5. ve 6. sınıftaki yoğunlaşma Türkiye ortalamasının üstündedir.

Özetle, okulu terk ile ilgili kapsamlı bir hukuki ve kurumsal çerçeve olmamasına rağmen ilköğretim okullarımızda okulu terk yaşanmakta, sürmekte ve önemli bir sorun oluşturmaktadır: 1999 - 2005 yılları arasında toplam 436.614 çocuk ilköğretim diplomasına sahip olmadan hayata atılmış durumdadır.



Bu çerçevede mevcut hukuki ve kurumsal yapıyla ilgili olarak şu değerlendirmeler yapılabilir:

- Okulu terke ilişkin standart tanım eksikleri bulunmaktadır.
- 222 sayılı yasanın hükümleri yeterince uygulanmamaktadır.
- Hem okul kayıt sistemleri hem de Türkiye genelinde nüfus sayımı, kaydı ve güncellenmesi sağlıklı değildir. Kayıtlı adres ve ikametgah adreslerinde sıkıntılar yaşanmaktadır; göç ve tersine göç ile yer değiştiren ailelerin çokluğu bunun en temel nedenlerindedir.
- Kayıtlardaki bu sorunlar, okullarda sağlıklı bilgi ve istatistik altyapısı kurulmasını zorlaştırmakta, okullarda etkin bilgi işlem altyapısı ve uygulamaları görülememektedir.
- Okul yönetimi ve okul müdürlerinin okulu terk ile ilgili yetkileri sınırlıdır. Oysa sorunla mücadelede okul yönetimi ve okul müdürünün tutumları belirleyici olmaktadır.
- Okulu terkin önlenmesine yönelik olarak okulların kurumsal ve işlevsel kapasitesi sınırlıdır.
- Okulu terk izleme sistemi ve buna bağlı olarak belirlenmiş risk grupları yoktur.

### III) SAHA ARAŞTIRMASI VE TEMEL BULGULARI

*Bu çalışmada sekiz yıllık zorunlu eğitimi tamamlamadan ölüm ya da sağlık sorunu dışında bir nedenle okuldan ayrılmış ve başka bir eğitim kurumuna devam etmeyen çocuklar okulu terk etmiş olarak tanımlanmış, saha araştırması İstanbul, Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Erzurum ve Konya illerinde yapılmış ve iki farklı aşamada nitel ve nicel yöntemler kullanılmıştır.*

Okulu terk etmiş çocuklar, çocukları okulu terk etmiş anne-babalar ve ilköğretim okullarında görev yapan öğretmen ve yöneticiler ile birebir görüşmeler yapılmış; bu görüşmeler ve çalıştaylar ile 200 kişiden nitel veri toplanmıştır. Nicel çalışmada ise 6 ilde toplam 2356 kişiden veri toplanmıştır (705 okulu terk etmiş çocuk ve annesi, 352 okula devam eden çocuk ve annesi, 241 öğretmen).

Her iki yöntemin verileri birbirinden bağımsız olarak çözümlenmiş ve değerlendirilmiştir. Nitel yöntemler ile öznel düşünce, yorum ve öneriler, nicel yöntem ile nesnel veriler elde edilmiş olmakla birlikte nitel ve nicel verilerin büyük ölçüde birbirini desteklediği görülmektedir.

Bu sonuçlar ise şöyle özetlenebilir:

- Okulu terke yol açan nedenler, eğitim sistemi ve okul koşullarının yanı sıra sosyo-kültürel ve ekonomik koşullardan da kaynaklanmakta, öncelikleri ve ağırlıkları bölgeler itibariyle farklılıklar göstermektedir. Ayrıca kız ve erkek öğrencilerin okulu terk nedenleri arasında da farklılıklar olduğu gözlenmiştir.
- Okulu terk durumu 5. ve 6. sınıflarda yoğunlaşmaktadır. Bu durum diğer faktörler yanında sekiz yıllık zorunlu eğitimin henüz tam olarak yerleşmediğinin de bir göstergesidir. Araştırmaya katılan çocuklar için okulun terk edildiği sınıf 4,43; terk yaşı ise 11,61'dir. Kız çocukları için bu sayılar 4,32 ve 11,47'ye düşmektedir. Öğretmenlerin gözlemleri de bu bulguyu desteklemektedir. Öğretmenlerin % 24,9'u çocukların okulu en fazla 5. sınıfta, % 34,9'u ise 6. sınıfta okulu terk ettiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenler kız çocuklarının okulu terk açısından daha yüksek bir risk grubu olduğunu belirtmektedirler.



**Kız çocukları daha erken yaşta ve daha erken bir sınıfta okulu terk etmekte ve bu karar daha çok aile baskısı ile alınmaktadır.**

Kısaca kız çocukları daha erken yaşta ve daha erken bir sınıfta okulu terk etmekte ve bu karar daha çok aile baskısı ile alınmaktadır. Kız çocuklarının % 49'u, erkek çocukların % 73'ü okulu terk kararını kendisi aldığı belirtilmiştir; annelerin yanıtları da bu saptamayı desteklemiştir. Ancak, çocukların okulu neden bıraktıkları sorusuna verdikleri yanıt, kararı kimin verdiği konusunda şüphe uyandırmaktadır. Çocukların % 30'u çalışmak zorunda olduğu için, % 23'ü de ailesi istemediği için okulu bıraktığını ifade etmiştir.

Buna bir de çocukların % 43,7'sinin ailesine okula gitmek istediğini ve % 36,2'sinin okuldan ayrıldığı için ağıladığını söylediği eklendiğinde okulu terk kararının salt çocukların kararı olmadığı ortaya çıkmaktadır. Öğretmenler de büyük bir oranla (%71,5) okulu bırakma kararının babalar tarafından verildiğini ifade etmişlerdir.

• Okulu terkin sosyal, kültürel ve ailevi koşullardan kaynaklanan nedenleri incelendiğinde en önemli etkenlerden birinin annenin okuryazarlık durumu olduğu görülmektedir. Okulu terk eden çocukların % 83,5'inin annesi eğitimsizdir. Devam edenlerin ise % 62,2'si okuryazardır. Bu durum kız çocukları için daha da belirleyici olmaktadır. Anne okuryazar ise kız çocukları % 60 oranında okula devam etmekte, eğitimsiz ise % 85 oranında okulu terk etmektedirler.

**Anne okuryazar ise kız çocukları % 60 oranında okula devam etmekte, eğitimsiz ise % 85 oranında okulu terk etmektedirler.**

Babanın eğitim durumu çocukların eğitim durumu üzerinde belirleyici bir etken olmamaktadır. Ancak genel olarak ailenin eğitim düzeyi, çocuklarının eğitiminden doğan beklentiyi etkilemektedir. Buna paralel olarak ailenin çocuğun okul durumuyla ilgilendiği koşullarda da okula devam oranı yükselmektedir.

• Sosyal, kültürel ve ailevi koşullardan kaynaklanan ikinci önemli etken de evde konuşulan dilin Türkçe olup olmadığıdır. Dil sorunu özellikle çocuğun okul başarısını etkileyen faktörlerin başında geldiği için önem taşımaktadır. Doğal olarak bu durum iller bazında büyük farklılıklar göstermektedir. Örneğin Diyarbakır'da okulu terk etmiş olan çocukların %15'inin evinde türkçe konuşulurken, Erzurum'da bu oran % 82,7'ye çıkmaktadır. Araştırma kapsamındaki illerin genelinde ise, okulu terk eden çocukların % 48,1'inin evinde Türkçe konuşulduğu saptanmıştır.

• Ekonomik koşullardan kaynaklanan nedenler iki temel başlık altında toplanabilmektedir: Ekonomik yetersizlikler nedeniyle çocukların işte veya evde çalıştırılması ve/veya eğitim harcamalarının karşılanamaması. Özellikle çocuğun okul dışında bir işte çalışması, ailenin sigorta kapsamında olmaması ve aile içinde kişi başına düşen aylık harcamanın düşük olması çocuğun okulu terk ihtimalini yükseltmektedir.

**Okulu terk etmiş erkek çocukların % 51,8'i para getirecek bir işte çalışmaktadır.**

Ev dışında çalışma zorunluluğu erkek çocukların okulu terk durumunu etkileyen en önemli değişkendir. Okulu terk etmiş erkek çocukların % 51,8'i para getirecek bir işte çalışmaktadır. Kız çocuklarda bu oran %17'dir. Ekonomik zorluklar nedeniyle eğitim harcamalarının karşılanamayacak olması ise kız çocuklarını daha çok etkilemektedir.

• Eğitim sistemi ve okul koşullarından kaynaklanan nedenler çok kapsamlıdır. Çocukların okula aidiyetlerinin yükseldiği ölçüde okula devamın arttığı görülmüştür. Okula aidiyeti etkileyen en önemli değişkenler, çocukların öğretmenleri ile kurdukları ilişkiler ve okuldaki ders dışı faaliyetlerin çekiciliğidir. Bu değişkenlerin kız ve erkek öğrenciler için büyük farklar taşımadığı gözlenmiştir. Okulun fiziksel koşulları ve okuldaki güvenlik ortamı ise kız çocuklarının okula devamında daha belirleyici olmaktadır.

• Öğretmenlerle yapılan çalışmadan elde edilen en etkileyici sonuç, % 60'ının çocukların okula devamlarını sağlamada öğretmen kalitesinin çok önemli olduğunu vurgulamasıdır. Öğretmenlerin maddi ve manevi doyum boyutu, eğitime kaynak ayrılabilmesi, öğrencinin okulda başarısız olması gibi etkenler de okulu terkin nedenleri olarak üst sıralarda yer almıştır. Öğretmenler açısından eğitim sistemi ile ilgili aksaklıklar okulu terkin temel nedenlerini oluşturmaktadır.

Bununla birlikte öğretmenler, okulu terk sorununun önüne geçmek için yapılması gerekenler arasında ailelerin bilinç düzeylerinin yükseltilmesini ilk sıraya koymuşlardır. Öğretmenlerin çabalarının desteklenmesi bunu izlemektedir. Öğretmenlerin ön plana çıkardıkları bir başka çözüm ise, toplumsal olarak eğitimden beklentinin artması ve ailelerin eğitim düzeyinin yükseltilmesi için medyanın desteğinin sağlanması olmuştur.

## IV) İZLEME SİSTEMİ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

*Politika önerileri dört ana hedefin gerçekleştirilmesine yöneliktir:*

1. Okulu terk konusunda standartların oluşturulması ve istatistik altyapısı ile izleme sisteminin kurulması
2. Risk gruplarının belirlenmesi ve izlenmesi.
3. Okulların kurumsal ve işlevsel kapasitesinin artırılması. Okulu terkin önlenmesine yönelik politika önerilerinin temelinde ve merkezinde “okul” bulunmaktadır.

Kurumsal kapasitenin arttırılmasına yönelik politika önerileri, fiziki kapasitenin iyileştirilmesini, okulların ekonomik gücünün arttırılmasını, okul yönetim sisteminin yenilenmesini, öğretmenlerin kapasiteleri ile öğretmenlere sağlanan olanakların genişletilmesini, rehberlik sisteminin etkinleştirilmesini, etkin bir burs sistemi kurulmasını ve mevcut hukuki düzenlemelerin uygulanmasının sağlanmasını içermektedir.

İşlevsel kapasitenin arttırılmasına yönelik politika önerileri ise, öğrencilerin okula aidiyetinin arttırılmasını, okul ile ailelerin yaklaşmasının sağlanmasını, annelerin eğitim ve bilinç düzeyinin yükseltilmesini, öğrencilerin güçlü ve zayıf yanlarının saptanması ve desteklenmesini, Türkçe bilmeyen ve Türkçesi zayıf olan öğrencilere Türkçe öğretilmesini ve aile, veli, vasilerin mevcut hukuki sürece ilişkin bilgilendirilmesini içermektedir.

4. Ekonomik ve sosyal olanakların ve desteklerin genişletilmesi. Ekonomik zorluklar nedeniyle eğitim dışında kalan ya da bu riski taşıyan çocukların ve ailelerinin çeşitli fonlar ve burslarla desteklenmesini, anne - çocuk eğitim programlarının genişletilmesini ve göç ile gelen ailelerin desteklenmesini kapsamaktadır.

Öte yandan izleme sistemi ve politikaların uygulama çevresine ilişkin öneriler de kamu hizmetlerinin alımı ile ailelerin çocuklarını okutmalarının ilişkilendirilmesini, ilkokul diploması zorunluluğunun genişletilmesi, çocukların çalıştırılmasının engellenmesini, ilkokul çağındaki sokak çocukları ve suçlu çocukların eğitimi ile ilgili yasal çerçevenin netleştirilmesini, ilköğretime alternatif yasadışı kursların kapatılmasını, okulu terk ile ilgili iletişim stratejisi geliştirilmesi ve uygulanmasını, MEB içindeki kurumsal yapıda iş bölümünü ve “Haydi Kızlar Okula” kampanyasının kurumsal bilgilerinden yararlandırılmasını kapsamaktadır.





[www.kizlaricinegitim.net](http://www.kizlaricinegitim.net)